

*Dr Katarzyna Pankowska-Koc**Zdzisław Sawaniewicz*

Z dyrektorami warszawskich szkół na temat znaczenia i sposobów kształtowania kompetencji społecznych uczniów

rozmawiają Katarzyna Pankowska-Koc i Zdzisław Sawaniewicz

Przez kompetencje społeczne należy rozumieć zdolność do autonomicznego i odpowiedzialnego wykonywania powierzonych zadań, gotowość do uczenia się przez całe życie, sprawność komunikowania się, umiejętność współdziałania z innymi zarówno w roli członka jak i lidera zespołu. Kształtowanie kompetencji społecznych jest ważne w kontekście przyszłej pracy zawodowej i rozwoju osobistego.

W procesie kształcenia powinny być podejmowane działania wspomagające rozwój każdego uczącego się, stosownie do jego potrzeb i możliwości, ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnych ścieżek edukacji i kariery, możliwości podnoszenia poziomu wykształcenia i kompetencji, w tym również społecznych.

Poprosiliśmy dyrektorów trzech wybranych szkół o odpowiedź na pytania dotyczące znaczenia i sposobów kształtowania kompetencji społecznych uczniów uczących się w ich placówkach. Zadaliśmy następujące pytania:

1. Które spośród kompetencji społecznych są Pani/Pana zdaniem najważniejsze w przygotowaniu do samodzielnego życia i dlaczego?
2. Jakie działania służące rozwijaniu kompetencji społecznych realizowane są w szkole, którą Pani/Pan kieruje? Proszę podać kilka przykładów.
3. Jak Pani/Pana zdaniem rozwijanie kompetencji społecznych uczniów może wpływać na ich przyszłe życie zawodowe?

Anita Omelańczuk
dyrektor XXXIV Liceum Ogólnokształcącego
z Oddziałami Dwujęzycznymi
im. Miguela de Cervantesa w Warszawie

**Które spośród kompetencji społecznych są
Pani zdaniem najważniejsze w przygotowaniu
do samodzielnego życia i dlaczego?**

Komunikacja, bo jest podstawą życia społecznego na wszystkich płaszczyznach. Umiejętność współpracy z innymi, pracy zespołowej, bo jest niezbędna w wielu zawodach i życiu prywatnym. Jej rola stale rośnie, co obserwujemy także w zawodzie nauczyciela – o sukcesie decyduje tu już nie tylko przygotowanie merytoryczne, ale umiejętności miękkie – komunikacji i współpracy z uczniami, rodzicami i innymi nauczycielami. Umiejętność podejmowania decyzji – konieczny warunek samodzielności, niezależności i dojrzałości. Umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, bo na pewno się zdarzą.

Jakie działania służące rozwijaniu kompetencji społecznych realizowane są w szkole, którą Pani kieruje? Proszę podać kilka przykładów.

Praca w parach i grupach na lekcjach. Umożliwienie uczniom realizacji własnych przedsięwzięć, imprez, projektów, za które biorą odpowiedzialność: klasowych, np. wycieczki i wigilie klasowe, Noc Filmowa, przedstawienie „Dziadów”; międzyklasowych, np. Festiwal Ludzi Aktywnych Kulturalnie FLAK – kilkudziesięciu uczniów w podziale na sekcje tematyczne przygotowuje 3-dniowy festiwal teatru, muzyki, tańca i warsztatów plastycznych; wspieranie działalności samorządu uczniowskiego – spotkanie samorządu z radą pedagogiczną i radą rodziców i wspólne ustalanie planu działań; warsztaty psychoedukacyjne dla uczniów z zakresu radzenia sobie ze stresem; doradztwo zawodowe, tj. pomoc w podejmowaniu decyzji na przyszłość.

Jak Pani zdaniem rozwijanie kompetencji społecznych uczniów może wpływać na ich przyszłe życie zawodowe?

Jest fundamentalnie ważne. Od pierwszej rozmowy kwalifikacyjnej na uczelni lub u pracodawcy to kompetencje społeczne zdecydują o sukcesie absolwenta w większej być może mierze niż jego wiedza czy formalne kwalifikacje. Nasi absolwenci będą konkurować z osobami legitymującymi się podobnymi

dypłomami, więc wyróżniać ich powinna umiejętność odnalezienia się w każdej sytuacji, dopasowania do rozmówcy, swoboda i pewność siebie, czyli dobra komunikacja. W dalszym życiu zawodowym ważne okażą się też umiejętności współpracy z zespołem i przełożonymi – bez tego trudno utrzymać pracę, rozwijać się w niej i awansować. Zmienność rynku pracy w przyszłości może też wymagać od pracownika trafnego podejmowania decyzji o przekwalifikowaniu się i zmianie pracy, poradzenia sobie ze stratą pracy i stresem związanym z poszukiwaniem nowego zatrudnienia.

Krystyna Sławińska
wicedyrektor Zespołu Szkół Licealnych
i Technicznych nr 1
w Warszawie, ul. Wiśniowa 56

**Które spośród kompetencji społecznych są
Pani zdaniem najważniejsze w przygotowaniu
do samodzielnego życia i dlaczego?**

Oto moja hierarchia kompetencji personalnych:

- umiejętności komunikacyjne: zdolność do jasnego, precyzyjnego formułowania i przekazu informacji: aby radzić sobie w samodzielnym życiu, konieczne jest komunikowanie się z otoczeniem,
- gotowość do zmian, ciągłego doskonalenia, uczenia się: szybko rozwijające się technologie wymagają ciągłego aktualizowania wiedzy i wymuszają ustawiczne doskonalenie umiejętności zawodowych,
- zdolność szybkiej adaptacji, umiejętność reagowania na stres w sposób konstruktywny – ta cecha warunkuje umiejętność rozwiązywania trudnych problemów życiowych, właściwego reagowania w nieprzewidzianych sytuacjach: wykorzystanie czynników chroniących – relaksacja, realizacja osobistych pasji, kontakty towarzyskie lub rodzinne,
- umiejętność budowania i podtrzymywania relacji z ludźmi opartej na wiarygodności, rzetelności, wzmacnianiu poczucia wartości każdego z partnerów,
- umiejętność pracy w zespole zarówno jako członek zespołu, jak i jako jego lider zespołu – współpraca, planowanie, wspieranie innych,
- poczucie osobistej odpowiedzialności za realizowane zadanie lub projekt, rzetelność wykonywanych zadań, zaangażowanie w realizowane zadanie,
- empatia,

- samoświadomość – umiejętność dokonania obiektywnej samooceny.

Powyższe kompetencje pozwalają człowiekowi na szybkie dostosowanie się do zmieniającej się rzeczywistości zawodowej, ale także potencjalnych sytuacji bardziej czy mniej trudnych, traumatycznych w życiu osobistym. Człowiek umiejący budować i utrzymywać satysfakcjonujące, konstruktywne relacje z innymi, oparte na empatii, jest wiarygodnym partnerem w życiu, w pracy, biznesie.

Jakie działania służące rozwijaniu kompetencji społecznych realizowane są w szkole, którą Pani kieruje? Proszę podać kilka przykładów.

- W ramach szkoleń i warsztatów indywidualnych i grupowych podnoszone są kwalifikacje pracowników szkoły, zarówno nauczycieli, jak i administracji, w zakresie kształtowania u uczniów kompetencji społecznych.
- W planach pracy zespołów przedmiotowo-metodycznych akcentowana jest konieczność kształtowania kompetencji społecznych.
- Pojęcia kompetencji personalno-społecznych są przybliżane uczniom najpierw w trakcie diagnozy uzdolnień, przez pierwsze dwa miesiące nauki w szkole, a następnie w trakcie realizacji programu kształcenia zawodowego i ogólnego w trakcie całego etapu edukacyjnego.
- Pomoc specjalistów w interpretowaniu wyników diagnoz jest ukierunkowana na kształtowanie konkretnych predyspozycji zawodowych i personalnych.
- Oferta zajęć pozalekcyjnych jest zbudowana na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb uczniów.
- W trakcie zajęć edukacyjnych akcentowane są konkretne kompetencje.
- Zachęcanie nauczycieli do wykorzystania metod kształcenia pozwalających na kształtowanie kompetencji społecznych: np. praca w grupach, metoda projektów, burza mózgów (współpraca w zespole), dyskusja dydaktyczna, dyskusja na forum, wyrażanie opinii przez uczniów (negocjowanie).
- Badanie rynku pracy pod kątem kompetencji społecznych najbardziej oczekiwanych dla danego zawodu/pracodawców.
- Motywowanie uczniów do kształtowania i doskonalenia kompetencji społecznych oczekiwanych na rynku pracy.

- Monitorowanie i ewaluacja procesu wdrażania kompetencji społecznych w szkole.

Jak Pani zdaniem rozwijanie kompetencji społecznych uczniów może wpływać na ich przyszłe życie zawodowe?

Rozwijanie, wzmacnianie kompetencji personalno-społecznych pozwala na przygotowanie młodego człowieka do realizacji zadań zawodowych. Człowiek, który umie korzystać z wymienionych przez mnie kompetencji, powinien prawidłowo zaadaptować się w środowisku zawodowym, reagować na zmiany w koniunkturze rynku pracy, w sposób świadomy planować swoją przyszłość zawodową, doskonalenie warsztatu pracy. Wymienione przeze mnie umiejętności powinny pozwolić młodemu człowiekowi funkcjonować efektywnie zawodowo zarówno na stanowiskach samodzielnych, jak i w zespole. Pracodawcy, z którymi szkoła współpracuje, coraz częściej podkreślają, że w zawodach technologicznych ważniejsze od kompetencji zawodowych stają się kompetencje personalno-społeczne. Niezwykle szybko rozwijające się technologie sprawiają, że wiele firm zmuszonych jest do organizowania specjalistycznych szkoleń zawodowych, aby przygotować pracownika do wykonywania zadań zawodowych na stanowisku pracy. Firmy te dość często posiadają bardzo zaawansowane rozwiązania technologiczne i stanowiska pracy wykorzystujące najnowsze technologie, np. zautomatyzowane i zrobotyzowane linie produkcyjne, najnowsze obrabiarki sterowane numerycznie różnych producentów i wykorzystujące różne języki programowania, organizację pracy opartą na wysokich standardach bezpieczeństwa. Pracodawcy często funkcjonują w bardzo wąskich, wysoko wyspecjalizowanych obszarach technologicznych. Każdy nowy pracownik musi zostać najpierw przeszkolony do pracy na określonym stanowisku. Pracodawcy bardzo cenią sobie, gdy absolwent szkoły posiada podstawową wiedzę i umiejętności niezbędne do pracy w danym zawodzie, np. umiejętność czytania rysunku technicznego i dokumentacji technicznej, znajomość podstawowych praw fizyki, jest chętny do poszerzania swojej wiedzy i doskonalenia umiejętności, jest komunikatywny, charakteryzuje go empatia, potrafi pracować w zespole, a w przypadku firm współpracujących z klientem bardzo ważna jest umiejętność negocjowania. Hierarchia kompetencji społecznych najbardziej pożądanых dla pracodawców zależy od rodzaju przedsiębiorstwa: poziomu technologicznego realizowanych procesów produkcyjnych lub rodzaju świadczonych usług. Niemniej jednak umie-

jętności personalno-społeczne są niezwykle cenne na rynku pracy we współczesnym świecie i predysponują młodego człowieka do szybkiego rozwijania kariery zawodowej zarówno w kraju, jak i za granicą.

Zygmunt Puchalski
wiceprezes Zarządu Głównego STO
dyrektor Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 1
im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego STO w Warszawie

Które spośród kompetencji społecznych są Pana zdaniem najważniejsze w przygotowaniu do samodzielnego życia i dlaczego?

Kompetencje społeczne to kompetencje osobowe, interpersonalne i międzykulturowe obejmujące pełny zakres zachowań przygotowujących osoby do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym oraz zawodowym. Wchodzimy w obszar tzw. kompetencji miękkich, które są kluczowym elementem kompetencji zawodowych. Pomagają one pracownikowi odnaleźć się na rynku pracy, a firmie zdobyć i utrzymać przewagę konkurencyjną. Absolwenci szkół Społecznego Towarzystwa Oświatowego podczas debaty z okazji 25-lecia STO wskazali na następujące kompetencje jako najbardziej istotne na rynku pracy:

- a) komunikacja interpersonalna, czyli zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach, tj. nawiązywanie kontaktu z innymi, umiejętność uważnego słuchania, przemawiania,
- b) umiejętność pracy zespołowej, efektywnego wykorzystywania zasobów i potencjału zespołów oraz związanych z nim efektów synergii,
- c) tolerancja, umiejętność wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia,
- d) umiejętność negocjowania połączona ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania,
- e) zdolność do empatii i zachowań asertywnych.

Ważne jest także powiązanie umiejętności społecznych z kompetencjami obywatelskimi, przygotowującymi młodych ludzi do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim. Jednocześnie powinna temu towarzyszyć chęć konstruktywnego działania oraz odwaga i otwartość na nowe wyzwania.

Jakie działania służące rozwijaniu kompetencji społecznych realizowane są w szkole, którą Pan kieruje? Proszę podać kilka przykładów.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że koncepcja STO polega na harmonijnym połączeniu edukacji i wychowania. Ten jasny cel wymaga spełnienia wielu warunków, wśród których podstawowe znaczenie ma współpraca rodziców i nauczycieli oparta na wzajemnym zaufaniu. Środowiska STO to prawdziwe wspólnoty obywatelskie, w których się razem działa, tworzy i ponosi odpowiedzialność, a nauka to ciąg wyzwań, przygód i odkryć. Społeczność szkolna akceptuje przyjęty system wartości oraz reguły postępowania. Są to wartości i reguły na tyle ogólne, że ani wyznawana religia, ani ulubiona opcja polityczna nie wchodzi z nimi w konflikt, a przy tym na tyle konkretne, że mogą być podstawą wychowania. Szkoła STO jest przyjazna – buduje pozytywny stosunek do uczenia się – oraz wyzwala kreatywność. Promuje twórcze, nowatorskie postawy zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Ważnym elementem naszej koncepcji jest podmiotowe traktowanie ucznia. Zachęcamy uczniów do samodzielności rozumianej jako odwaga stawiania pytań, podejmowania dyskusji i wyrażania własnego zdania, a zwłaszcza dążenie do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem własnej wiedzy i dostępnych źródeł informacji. Przyjazna atmosfera to ważny element kształtowania odważnych i twórczych młodych ludzi. Chociaż edukację w szkołach STO trudno nazwać bezstresową, gdyż stawianie i egzekwowanie wymagań zawsze rodzi napięcia, to z całą pewnością unikamy zbędnych stresów. Jeśli chodzi o konkretne przykłady działań w naszym Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 1 im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego STO, to warto wspomnieć o ramowym programie wychowawczym. Jego ważnym elementem są wielokierunkowe oddziaływanie programu „Wychowanie ku tolerancji” nastawionego na budzenie i utrwalanie postaw tolerancji poprzez poznawanie odmienności kulturowej oraz religijnej w aspekcie historycznym oraz w odniesieniu do współczesności. Zadania realizowane przez uczniów i nauczycieli w ramach tego programu to między innymi:

- prace pisemne, ilustracje, fotografie, sprawozdania z wycieczek,
- nawiązanie kontaktu z rówieśnikami z innych krajów,
- goszczenie uczniów z innych krajów we własnych domach,
- udział w organizowaniu wspólnych zajęć,
- wyjazdy do innych krajów UE.

Osiągnięte rezultaty, czyli wpływ projektu na naszych uczniów:

- otwarcie na innych,
- lepsze zrozumienie i stosowanie w praktyce pojęcia „tolerancji”,
- poznanie dziedzictwa Europy, różnych historycznych wydarzeń i uwarunkowań,
- wzrost świadomości wielokulturowości Europy,
- lepsze porozumiewanie się w języku angielskim,
- wzrost motywacji do nauki języków obcych,
- rozwój umiejętności pracy w grupie międzynarodowej.

Nasi uczniowie uczestniczą także w projektach krajowych i międzynarodowych. Podobnie funkcjonowały nasze grupy projektowe, realizując wcześniejszy projekt „Wychowanie obywatelskie zaczyna się w szkole” czy programy współpracy międzynarodowej ze szkołami w Unii Europejskiej – programy typu „Socrates-Comenius”, a obecnie aplikujemy do programu „Erasmus+”. Drugi przykład to Projekt e-Akademia Przyszłości. Udział w tym trzyletnim projekcie pozwolił uczniom realizować podstawę programową i nabyć kompetencje społeczne – zarówno podczas pracy metodą projektów, jak i podczas pracy z jednostkami e-learningowymi, głównie w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych i doskonalenia umiejętności z języka angielskiego. W ramach nabywania umiejętności społecznych uczniowie diagnozowali problemy lokalne, a teraz podejmą próbę ich rozwiązania. Nabywanie w wyniku skutecznego działania kompetencji społecznych i obywatelskich jest ważnym elementem zarówno kształtowania postaw, jak i nabywania właśnie umiejętności społecznych. Obecnie uczniowie klas drugich naszego gimnazjum uczestniczą w pilotażowym wdrożeniu innowacyjnego i interdyscyplinarnego programu nauczania „TECH-INFO”, który łączy zajęcia techniczne z informatyką i fizyką oraz robotyką. Dodam do tego coroczne cykliczne projekty szkolne, takie jak:

- publiczna prezentacja projektów edukacyjnych, wykonanych przez zespoły uczniów klas drugich gimnazjum,
- udział grup uczniów naszej szkoły w „Odysei umysłu”,
- gry miejskie oraz uroczystości patriotyczne, szczególnie te bezpośrednio związane z naszym patronem – Janem Nowakiem-Jeziorańskim.

Podczas większości zajęć obowiązkowych i dodatkowych uczniowie mają możliwość doskonalenia swoich umiejętności pracy zespołowej oraz konstruktywnego rozwiązywania problemów. Od kilku lat

nasi uczniowie realizują zajęcia z robotyki oraz zajęcia doświadczalne w ramach kółek przedmiotowych, a także uruchomionych w tym roku „minilabów” przyrodniczych. Obecnie przygotowujemy się do udziału naszych uczniów w pilotażowej ogólnopolskiej akcji STO „Profesor Wnuczek”.

Jak Pana zdaniem rozwijanie kompetencji społecznych uczniów może wpływać na ich przyszłe życie zawodowe?

Podobnie jak absolwenci naszych szkół uważam, że umiejętności społeczne są kluczowe dla dobrego funkcjonowania w wielu bardzo różnych zawodach. Tego typu umiejętności ułatwiają edukację własną, dają większe możliwości znalezienia ciekawej pracy oraz zdobywania kolejnych doświadczeń zawodowych. Co równie istotne, są ważne dla udanego życia rodzinnego i stanowią motor napędowy aktywności społecznej i obywatelskiej. Obserwując własne, dorosłe już dzieci – absolwentów naszej szkoły – widzę, że również dla nich nabyte umiejętności społeczne były niezwykle ważne w dalszej edukacji oraz obecnej pracy zawodowej, którą wykonują, współpracując z ludźmi z różnych krajów.

Dr Katarzyna Pankowska-Koc jest nauczycielem konsultantem ds. wychowania fizycznego, edukacji zdrowotnej i psychoedukacji w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Warszawie.

Zdzisław Sawaniewicz jest nauczycielem konsultantem ds. edukacji zawodowej w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Warszawie.